

Історичні дані щодо поширення ведмедя в українських Карпатах

Павло Хоєцький

Національний лісотехнічний університет України (Львів, Україна)
Email: hpb@ua.fm; orcid: 0000-0001-9726-953X

KHOYETSKYY, P. Historical data on the bear's distribution in the Ukrainian Carpathians. — Historically, humans have had a significant impact on the bear population in Ukraine. Compared to other regions of the country, the Carpathians were the latest to experience a significant anthropogenic impact. Until the 18th century, the bear had occurred in lowland forests of the Pre-Carpathian region. Excessive hunting of the animals over a long period has led to a decrease in their abundance and the species' range declined in the Eastern Carpathians. The distribution of the bear was negatively affected by the classification of the species as a harmful animal and its year-round hunting until the 1930s. The smallest distribution area and the lowest abundance of the species were recorded after World War I and World War II. The current range of the bear is significantly smaller compared to the 1970s and 1980s. The current population size is estimated at 250–300 individuals, and according to official statistics (as of 2025), 353 bears were recorded in the Eastern Carpathians.

Вступ

Літописи, літературні джерела свідчать, що в історичний період ведмідь заселяв не тільки Карпати та Полісся, але й траплявся у Лісостеповій і навіть у Степовій зоні України. Зокрема, у XVI ст. посланник польського короля Стефана Баторія до кримського хана Мухамед-Гірея повідомляв, що в Очаківських степах поширені лосі, олені, дикі коні та свині, а також степові ведмеді [Корнєєв, 1964]. У XVI ст. ведмеді траплялися у порослих рослинністю степових байраках. У праці, присвяченій історичним змінам та використанню фауни ссавців України, І. Сокур [1961] на основі аналізу літературних джерел вказує поширення хижака у цей період у районі нижньодніпровських пісків та гірського Криму, а також добування його у безлісому районі річки Домоткань, притоки р. Дніпра (сучасна Кропивницька обл.).

Упродовж століть ареал ведмедя бурого зменшувався внаслідок вирубування лісів та освоєння території під орні землі — з півдня на північ [Тимченко 1972]. Науковці зменшення чисельності ведмедя та причини зміни ареалу вбачають у господарському освоєнні території, що призвело до корінних змін умов існування, інтенсивному добуванні хижака, а також внаслідок впливу тваринництва та землеробства [Корнєєв 1953; Сокур 1961].

Сукупний вплив чинників призвів до зникнення звіра у Степовій зоні у XVII ст., а в XVIII ст., ймовірно, й у Лісостеповій. Зокрема, у першій половині XVIII ст. ведмідь траплявся у Чорному лісі біля м. Знам'янка (Кропивницька обл.), в кінці століття його реєстрували у деяких лісових масивах на території сучасної Харківської обл. Загалом, зменшення ареалу і зникнення ведмедя у Лісостепу зумовлено вирубкою лісів, збільшенням щільності населення, добування хижака тощо. Порівняно з іншими регіонами України, Карпати найпізніше зазнали значного антропогенного впливу.

Мета роботи — аналіз поширення ведмедя бурого (*Ursus arctos* L.) у Східних Карпатах в межах України у XIX–XXI ст.

Матеріали та методи

Зміни ареалу ведмедя, його поширення аналізували на основі літературних джерел [Rożyński & Schechtel 1921; Burzyński 1931; Świętorzecki 1936; Корнєєв 1964; Сокур 1961]. Проаналізовані публікації у журналах «Łowiec» (за 1879–1939 pp.), «Łowiec Polski», «Лісовий і мисливський журнал» та ін. Приділено основну увагу аналізу стану популяції ведмедя з XVII ст. до половини XX ст. у гірській частині Галичини.

Поширення, чисельність хижака у гірському регіоні репрезентує стан погोलів'я ведмедя у Східних Карпатах (гірська територія у межах сучасної України). У цей період, за адміністративною приналежністю західноукраїнські землі поділялися на Східну Галичину і Буковину, які з 1772–1774 pp. входили до складу Австрії, а Закарпаття — до Угорщини. Після Першої світової війни до 1939 р. Галичина входила до складу Польщі. За адміністративним поділом до складу Галичини входили Львівське, Тернопільське, Станіславське воєводства. Гірська територія знаходилась у межах південних повітів Львівського та Станіславського воєводств.

Для аналізу популяції ведмедя із середини XX ст. до початку XXI ст. використано статистичні матеріали обліків мисливських звірів Державного комітету статистики, Міністерства охорони навколишнього природного середовища, Державної агенції лісів України, власні дослідження, літературні джерела [Татаринів 1956; Слободян 1987, 1991, 2008; Khoyetsky 2013].

Результати і обговорення

У XVII ст. у Західній Україні ведмідь траплявся не тільки в Карпатах, але й у Прикарпатті. У 1682 р. король польсько-литовсько-руської держави Ян Собеський полював біля Стрия, а поблизу села Дідушичі добув дев'ять ведмедів та 10 диких свиней, що свідчить про існування ведмедя у цей період у деяких лісових масивах Прикарпаття [Ziembicki 1926]. Однак, крім князів, королів, аристократів на ведмедя у Карпатах полювало не заможне населення. В публікації «Encyklopedia powszechna» (Warszawa, 1863) подано полю-

вання гуцулів на ведмедя. В книзі зазначається: у випадку, коли розлючений ведмідь ставав на задні лапи і хотів кинутись на мисливця, той підставляв вили, на яких тварина проколювалась, а мисливець її добивав сокирою.

Ймовірно, у XVII–XVIII ст. вогнепальна мисливська зброя не набула широкого поширення серед незаможного населення. Вона була не досконала, навіть на початку XIX ст. рушниці з крем'яним замком при пострілах давали від 10 до 30% осічок. Рушниці були дорогими і придбати їх могли заможні мисливці. Тому ймовірно частіше гуцули добували хижаків за допомогою капканів. Вони встановлювали їх у біотопах існування ведмедя, влітку — біля малинників та ожинників. Зокрема, житель с. Максимець (Надвірнянський повіт) з використанням капканів добув 9 хижаків [Martyniec 1901]. Серед заможних людей, аристократів було поширене облявне полювання на ведмедя із собаками із використанням вогнепальної зброї.

У XVIII ст. у Східних Карпатах чисельність ведмедів, ймовірна, була значною. На початку XIX ст. опубліковано відомості добування їх в Австро-Угорській імперії. У документі «Оновлені вітчизняні листи для Австрійської імперії» (Відень, 1815) є статистика відстрілу ведмедя на теренах Галичини. Упродовж 1812–1814 рр. тут добуто 40 голів, з них: у 1812 р. відстріляно 10 ведмедів, 1813 р. — 9, а в 1814 р. — 21 особину. За добутого хижака мисливцю виплачували винагороду. Звичайним видом ведмідь був не тільки в гірській частині Прикарпаття, але й в Закарпатті. У 1848 р. громадський діяч О. Духнович зазначав, що у гірських районах Карпат у значній кількості поширені ведмеді, які нападають на свійських тварин, знищують посіви вівса [Слободян 2008]. У путівнику по музею ім. Дідушицького у Львові (1895 р.) зазначається, що у вересні 1867 р. поблизу с. Ляховичі (зараз — Подорожнє Стрийського району) добуто ведмедя. Лісові масиви поблизу села знаходяться у межах Прикарпаття, у рівнинній частині Галичини. Ймовірно, у 1682 р. у цих угіддях добував ведмедів король Ян Собеський.

З 1874 р. в Австро-Угорській імперії запроваджена мисливська статистика. Згідно офіційних даних у 1878 р. у Галичині добуто 37 ведмедів. Упродовж 1881 р. у мисливських угіддях Австро-Угорщини відстріляно 25 ведмедів, з них у галицьких лісах добуто 15 особин, що становило 60% від загальної чисельності [Kochanowski 1884]. У 1882 р. в угіддях, які не входили до державних лісів, відстріляно 23 ведмедів, а в державних лісах — шість хижаків: Кути — 1 особину, Делятин — 3, Долина — 2.

Загалом від 1878 до 1887 рр., відповідно до інформації Львівської дирекції лісів, у камеральних угіддях Галичини добуто 33 особини, тобто у середньому три ведмеді щорічно. Членами «Товариства Лісовицького», яке було організоване у 1859 р., упродовж 1882–1893 рр. із хижих добуто 10 ведмедів, 6 рисей та 4 вовки. Згідно з урядовою статистикою у Галичині лише у 1892 р. відстріляно 13 ведмедів, 50 вовків, 25 рисей, і при тому вважали, що кількість добутих крупних хижаків не значна [Wacek 1921].

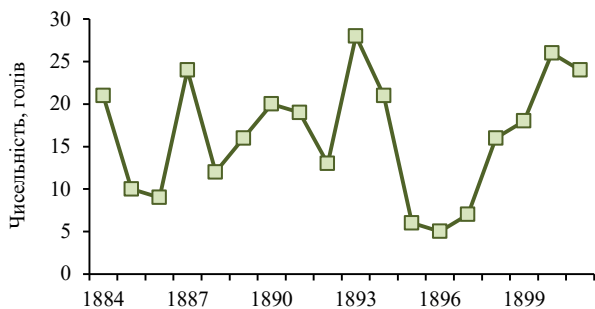

Рис. 1. Добування ведмедя в Галичині наприкінці XIX ст. (за даними з публікацій [Rożyński & Schechtel 1921] та журналу «Łowiec» № 4 за 1900 р.).

Відповідно до офіційної статистики за період від 1884 до 1901 рр. у гірській частині Галичини добуто понад 270 ведмедів (рис. 1). За 17-річний період середньорічне добування становило $16,4 \pm 1,7$ голів.

У березні 1897 р. ухвалено мисливський закон для королівства Галичини і Лодомерії та Краківського князівства. У статті 46 шкідливими тваринами визнано ведмедя, вовка, рись, kota дикого, лисицю. У наступному мисливському законі Галичини 1907 р. у статті 49 у наведеному списку шкідливих тварин є ведмідь [Kałuski 1928]. Добувати шкідників дозволялось упродовж року і в обов'язки мисливської охорони входило відстріл хижих.

Цілорічне добування ведмедя у значних обсягах у другій половині XIX ст. й на початку XX ст. негативно вплинуло на поголів'я. Істотним чинником впливу на популяцію виду було також не ефективне ведення мисливського господарства, незадовільна організація та охорона мисливських угідь тощо. Серед інших країн Австро-Угорської імперії, у Галичині та Буковині була найменша ефективність ведення мисливського господарства. У 1908 р. у країнах імперії на 1000 га припадала певна кількість охоронців мисливських угідь, зокрема: Моравії — 2,47, Сілезії — 2,02, Нижній Австрії — 1,79, Чехії — 1,65, Штирії — 1,53, а в Галичині — 1,11, Буковині — 0,84, менше було в Зальцбурзі — 0,68, Тиролі — 0,67 [Rożyński & Schechtel 1921].

Незначна ефективність ведення мисливського господарства у Галичині та на Буковині призвела до низької заробітної плати працівників таких господарств, яка зазвичай на початку XX ст. становила лише 10 крон. За такої заробітної плати не можливо було вимагати від охоронців сумлінного виконання своїх обов'язків. Ймовірно фахова підготовка охорони не задовольняла вимоги власників мисливських угідь і вони брали на роботу лісників-охоронців за межами Галичини [Проців & Хоєцький 2009].

Надмірне добування призвело до зміни біотопів існування та поширення ведмедя. У порівнянні із серединою XIX ст. у першій половині XX ст. внаслідок вирубки лісів, збільшення щільності населення й зростання чинника турбування хижак частіше траплявся лише у малодоступних місцях Чорного-ри на висотах від 1000 до 2000 м. Він рідше підходив до людських осель, час-

тіше його реєстрували біля гірських колиб, заселяв угіддя, які зазнавали найменшого антропогенного впливу. Реєстрували переміщення хижака із північних схилів Карпат на південні і навпаки [Mniszek 1906].

Після першої світової війни чисельність мисливської фауни і, зокрема ведмедя, значно зменшилась, а випадки браконьєрства — почастишали. У період війни місцеве населення в Карпатах дістало доступ до значної кількості зброї, яку залишили москалі й австрійці, і яку вони використовували для браконьєрського полювання. Однією з причин полювання населення на ведмедя були напади хижака на свійських тварин (овець, корів, коней).

На сторінках журналу «Ловець», який видавало Галицьке мисливське товариство, подано відомості про добування ведмедів населенням. Зокрема, зазначається, що у Гриняві (Косівський повіт) гайовий Петро Волчук добув понад 50 ведмедів [Starzeński 1936]. Один із мешканців с. Жаб'є вихвалявся про добутих тридцяти хижаків [Scholz 1938]. У Східних Карпатах у 1927 р. існувало всього 170 ведмедів [Pawlikowski 1929].

Значне добування упродовж тривалого періоду і браконьєрство у Карпатах спричинило істотне зменшення чисельності ведмедів, що зумовило внесення змін у мисливське законодавство. У статті 48 мисливського закону 1927 р., який діяв на теренах Галичини, подано перелік звірів на яких заборонялося полювання, зокрема заборонялося добувати ведмедиць з ведмежатами, а в списку тварин, на яких дозволялось цілорічний відстріл, ведмідь відсутній. Порушення, згідно статті 79, каралося штрафом до п'ятсот злотих та арештом на термін до шести тижнів.

У 1928 р., згідно з офіційною статистикою, на північних схилах Східних Карпат траплялися понад 140 ведмедів. Найбільша чисельність ведмедів знаходилася в угіддях Львівської державної дирекції лісів, зокрема:

у Болахівському надлісництві зареєстровано 2 особи, Делятинському — 1, Дорівському — 1, Гринявському — 13, Ясенському — 8, Перегінському — 15 голів, Порохівському — 5 голів, Яворницькому — 15, Лісовичівському — 2, Лоп'янському — 7, Микуличинському — 3, Петренківському — 4, Поляницькому — 6, Рафайлівському (Бистрицькому) — 10, Мізунь-Солотвинському — 6, Суходільському — 12, Татарівському — 5, Тустановичівському — 2, Ворохтянському — 8, Зеленському — 3.

Загальна площа угідь становила понад 196,0 тис. га. Надлісництва проводили діяльність на площі 53,3 тис. га, 14,9 тис. га було надано Міністерству сільського господарства Польщі, решту (127,8 тис. га) — в оренду (табл. 1).

У літературі не вказано якими методами проводили облік звірів, але матеріали таксації звірів відповідають загальним тенденціям динаміки чисельності. У книзі Яна Мархлевського (1938 р.) подано характеристику рідкісних видів мисливських звірів (бобер, рись, бабак, видра та ін.), для збереження яких необхідні заходи з охорони. У публікації зазначається, що чисельність ведмедя у Східних Карпатах становить близько 250 особин.

Таблиця 1. Поширення та чисельність ведмедя у мисливських угіддях високогірних надлісництв Галичини

Надлісництво	Площа, га	Чисельність, особин	Щільність, особин / 1 тис. га
Поляниця	9878	2	0,20
Мізунь-Солотвинський, Церківна	25602	4	0,16
Суходіл, Лоп'янка	19697	16	0,80
Ясень	15706	7	0,45
Надвірна, Зелена, Рафайлів (Бистриця)	45400	5	0,11
Делятин	52253	5	0,09
Гринява, Яворів	27467	20	0,70
Всього	196003	59	0,30

У 1930 р. у Станіславському воєводстві у середньому обліковано 200 голів, зокрема у приватних угіддях — 120–140 хижаків, а саме:

у мисливських ревірах Сколе — 35, Годулі — 3, Велдіжу — 25, Перегінська — 50–70, Солотвини Лебіговської — 6, Косівського повіту — 4. У державних мисливських угіддях воєводства — 70 голів: Солотвино Мізунське — 6, Поляниця — 4, Ілемня — 4, Суходіл — 6, Ясень — 4, Рафайлова — 8, Зелена — 8, Дора — 1, Микуличин — 4, Яблониця — 2, Татарів — 2, Шешори — 1, Ворохта — 8, Гринява — 8, Явірник — 4 [Burzyński 1931].

У літературних джерелах зазначається, що у 1932 р. у Карпатах існувало 180 ведмедів [Orłowicz & Lenartowicz 1932]. Однак, в іншій публікації подана інформація про 275 ведмедів [Mniszek 1934]. У Варшаві при спілці мисливських товариств Польщі були організовані секції охорони лося, зубра, оленя, ведмедя. Згідно інформації спілки у 1935 р. у Східних Карпатах в державних лісах на площі 150 тис. га існувало 115 ведмедів (щільність — близько 0,8 особин на 1000 га). Про збільшення популяції свідчить матеріали чисельності хижаків у державних лісах (рис. 2).

Таким чином, у 1930-х роках зареєстровано незначне відновлення популяції ведмедя у Карпатах. Причина збільшення чисельності полягала в охороні та мінімальному добуванні хижаків.

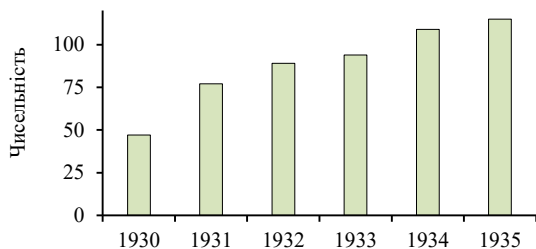

Рис. 2. Чисельність ведмедя у державних лісах гірської частини Східних Карпатах (у межах сучасної території України).

Дирекція лісів встановила винагороду для мисливських охоронців, які виявляли та затримували браконьєрів. Згідно досліджень в кінці 1930-х років найбільшу чисельність ведмедя реєстрували у Східних Карпатах. Зокрема, у гірській частині Станіславського воєводства зареєстровано понад 100 звірів.

Найбільше ведмедів було зареєстровано у лісових угіддях Долинського (31 особина) і Надвірнянського (близько 30 особин) повітів, менше у Косівському (23 особини). У Долинському повіті хижакі були поширені у лісових масивах поблизу сіл Перегінськ, Липовиця, Суходіл, Ілемня, Поляниця. Угіддя Станіславського повіту, ймовірно, не були біотопами постійного існування хижака. У Калузькому повіті чисельність незначна і становила вісім ведмедів, які заселяли лісові масиви біля села Ясень. В угіддях поблизу сіл Гребенів, Тухля Стрийського повіту поширені 10 особин.

Після Другої світової війни обліки мисливських звірів не проводили, тому відомості з поширення, чисельності погोलів'я ведмедів у Східних Карпатах у наукових працях суперечливі [Татаринів 1956; Керечун 1975; Слободян 1987, 1991, 2008]. І. Турянин у своїй дисертації 1971 р. зазначає, що у 1947 р. чисельність виду становила понад 70 голів, а через 10 років збільшилась до 480 особин. На думку проф. К. Татарінова чисельність виду на початку 1950-х років становила приблизно 150–200 особин і в порівнянні з 1940-ми роками збільшилась у 2–3 рази. Офіційні обліки звірів в Україні проводяться з початку 1960-х років. На початку 1970-х років, відповідно до офіційних даних, популяція досягнула максимальної чисельності (понад 1,1 тис. голів), щільність погोलів'я становила близько 1,0 особини на 1000 га.

Згідно із даними офіційної статистики, з 1972–1973 рр. зареєстровано зменшення погोलів'я, але у 1980-х роках щільність звірів у лісових масивах деяких областей (Закарпатська, Львівська) була значною (табл. 2).

У Закарпатті ведмідь траплявся у 12 лісокомбінатах (Буштинський, Вел. Бичківський, Воловецький, Верх. Березнянський, Кушницький, Міжгірський, Рахівський, Свалявський, Перечинський, Усть-Чорнянський, Ужгородський) і одному державному лісомисливському господарстві «Радянські Карпати».

В Івано-Франківській обл. виявлено цього хижого в угіддях 11 лісокомбінатів (Брошнянський, Болахівський, Верховинський, Вигодський, Ворохтянський, Делятинський, Коломийський, Кутський, Надвірнянський, Осмолода, Солотвинський), Карпатському заповіднику, шести приписних організаціях УТМР (Надвірнянська, Рожнятівська, Глибоко-Майданська, Верховинська, Манявська, Долинська).

У Чернівецькій обл. звіра реєстрували у трьох лісокомбінатах (Берегометський, Путилівський, Стороженецький), а у Львівській обл. — у п'яти (Турківський, Дрогобицький, Сколівський, Славський, Старо-Самбірський).

Таким чином, у цей період ведмеді траплялися у всіх гірських лісових масивах Карпат [Слободян 1991].

Таблиця 2. Чисельність та щільність ведмедя у Східних Карпатах (у 1980-х рр.)

Область	Площа існування, тис. га	Чисельність, голів	Щільність на 5 тис. га
Львівська	120	110	0,9
Івано-Франківська	522	310	0,5
Чернівецька	56	20	0,4
Закарпатська	442	530	1,2
Всього	1140	970	0,9

На початку ХХІ ст. чисельність популяції, у порівнянні із 1970-ми роками, зменшилася у 4–5 разів. Сучасна чисельність популяції оцінюється в 250–300 голів, згідно офіційних статистичних даних (станом на 2025 р.) у Східних Карпатах обліковано 353 ведмеді.

Поширення ведмедя в українських Карпатах за даними на 1980-ті роки відтворено автором за описами в монографії О. Слободяна [1987] і представлено на мапі (рис. 3).

Сучасне поширення ведмедя в Карпатах змінилося. У порівнянні з ареалом попередніх століть, у ХХІ ст. ведмідь відсутній на деяких територіях Закарпаття, зокрема південніше лінії Перечин — Свалява — Довге, не трапляється у рівнинній частині Прикарпатті. На початку ХХІ ст. він є рідкісними на значній території Східних Карпат. Однак є локальні території, які характеризуються більшою щільністю, ніж на сусідніх територіях. Зокрема, у межах території НПП «Сколівські Бескиди», щільність ведмедя більша, ніж на територіях розташованих у західному напрямку від парку.

Рис. 3. Поширення ведмедя у Східних Карпатах у 1980-х рр. Межі поширення відтворено за описами у монографії О. Слободяна [1987].

Висновки

Упродовж історичного періоду ареал поширення ведмеда у Карпатах зазнав істотних змін. До XVI–XVIII ст. поголів'я ведмеда у Карпатах, порівняно з іншими регіонами України, характеризувалося значною чисельністю. У XVII ст. хижак траплявся у лісових масивах Прикарпаття.

Згідно зі статичними даними з документів Австро-Угорської імперії у XIX ст. й на початку XX ст. у Східних Карпатах добування ведмеда проводили різними способами (капкани, облавне та ін.). Обсяги добування і територіальне поширення свідчить про значну колишню чисельність і широке поширення ведмеда у Карпатах.

Негативно на популяцію виду вплинули віднесення його до переліку шкідників і цілорічне його добування до 1930-х років. З давніх часів у широкого поширення Карпатах набуло браконьєрське добування ведмеда.

Основними причинами зменшення ареалу ведмеда в Карпатах є: вдосконалення і поширення вогнепальної зброї; розвиток транспортної, житлової інфраструктури; турбування внаслідок вирубування лісів, фрагментація оселищ; віднесення виду до переліку шкідливих тварин; надмірний відстріл звіра упродовж XVII і до середини XX ст.; Перша і Друга світові війни; браконьєрське добування.

Література

- Керечун, С. Ф. 1975. Влияние хищников на карпатскую популяцию копытных. В кн.: *Копытные фауны СССР. Экология, морфология, использование и охрана*. Наука, Москва, 197–198.
- Корнеев, А. П. 1953. *История промысла диких зверей на Украине*. Изд-во Киевского гос. ун-та, Київ, 1–37.
- Корнеев, О. П. 1964. *Мисливство — галузь народного господарства*. Урожай, Київ, 1–144.
- Проців, О., П. Хоецький. 2009. Правове регулювання діяльності мисливської охорони в Галичині на початку XX ст. В кн.: *Сучасні проблеми біології, екології та хімії* (Збірник матеріалів II Міжнародної конф.). Запоріжжя, 211–212.
- Слободян, О. О. 2008. *Бурій ведмідь Українських Карпат*. Івано-Франківськ, 1–159.
- Слободян, А. А. 1987. Изменения ареала и численность бурого медведя в Украинских Карпатах. В кн.: Юдин, Б. С. (ред.). *Экология медведя*. Наука, Новосибирск, 12–18.
- Слободян, А. А. 1991. Численность бурого медведя в Украинских Карпатах и методика его учета. В кн.: Завацкий, Б. Г., Ю. Г. Швецов (ред.). *Медведи в СССР*. Наука, Новосибирск, 73–79.
- Сокур, І. Т. 1961. *Історичні зміни та використання фауни ссавців України*. Вид-во АН УРСР, Київ, 1–86.
- Татаринов, К. А. 1956. *Звірі західних областей України*. Вид-во АН УРСР, Київ, 1–186.
- Тимченко, Н. Г. 1972. *К истории охоты и животноводства в Киевской Руси (Среднее Поднепровье)*. Наукова думка, Київ, 1–212.
- Burzyński, W. 1931. *O niedźwiedziu Wschodnich Karpat*. Kraków, 1–4.
- Kański, W. 1928. *Prawo Lowieckie*. Wydawnictwo związku pracowników administracji gminnej rz.p., Warszawa, 1–81.
- Khojetsky, P. 2013. Dynamika liczebności niedźwiedzia brunatnego w Karpatach Wschodnich. *Leśne Prace Badawcze*, 74(2): 111–116. URL
- Kochanowski, C. 1884. Myśliwstwo w Galicyi według dat statystycznych ministerium rolnictwa. *Łowiec*, 4: 53–54.

- Marchlewski, J. 1938. *Zwierzęta ginące i ich ochrona*. Książnica-Atlas, Lwów-Warszawa, 1–52.
- Martyniec, J. 1901. Przygoda z niedźwiedziem. *Łowiec*, **2**: 1–291.
- Mniszek, A. 1906. Dworzec myśliwski księcia Jana Liechtensteina w Tatarowie i jego łowiectwo we wschodnim Beskidzie. *Łowiec*, **13**: 157–160.
- Mniszek, A. 1934. O niedźwiedziu w Polsce i jeleniu karpackim. *Łowiec*, **19–20**: 149–151.
- Orłowicz, M, S. Lenartowicz. 1932. *Ankieta w sprawie Karpat Wschodnich*. Nakładem Ministerstwa robót publicznych, Warszawa, 180–205.
- Pawlikowski, M. K. 1929. *Prawo łowieckie: komentarz dla województw wschodnich z dołączeniem rozporządzeń wykonawczych i kalendarza myśliwskiego*. Nakładem policyjnego klubu sportowego, Wilno, 1–89.
- Rożyński, F., E. Schechtel. 1921. *Ekonomiczne znaczenie łowiectwa dla naszego kraju*. Nakładem polskiego towarzystwa łowieckiego, Warszawa, 1–32.
- Starzeński, A. 1936. Rekordy. *Łowiec*, **6**: 1–94.
- Scholz, R. 1938. Na tematy Żabiowskie. *Łowiec*, **3–4**: 28–29.
- Świętorzecki, B. 1936. *Myśliwstwo na Kresach Wshodnich w ostatnim stuleciu 1850–1936. Szkic historyczny*. Malinowszczyzna, 1–98.
- Wacek, R. 1921. Łowiectwo w Małopolsce. *Łowiectwo Polskie*, **3**: 37–39.
- Ziembicki, W. 1926. *Jan Sobieski jako myśliwy*. Drukarnia naridowa, Lwów, 1–78.

Резюме

Хоцький, П. Історичні дані щодо поширення ведмеда в українських Карпатах. — В історичний період на території України людина здійснювала істотний вплив на популяцію ведмеда. Порівняно з іншими регіонами країни, Карпати найпізніше зазнали значного антропогенного впливу. До XVIII ст. хижак траплявся у рівнинних лісових масивах Прикарпаття. Надмірне добування звіра упродовж тривалого періоду призвело до зменшення чисельності та ареалу виду у Східних Карпатах. Негативно на поширення ведмеда вплинуло віднесення виду до шкідливих тварин і цілорічне його добування до 30-х років XX ст. Найменше поширення і чисельність зареєстровано після Першої та Другої світових війн. Сучасний ареал значно менший, ніж у 1970–1980-х роках. Сучасна чисельність популяції оцінюється в 250–300 голів, а згідно офіційних статистичних даних (станом на 2025 р.) у Східних Карпатах обліковано 353 ведмеді.